

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 26 februari 1918 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående revision av lagen om skiljemän.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Persson i Norrköping, Stärner*, greve Spens, Alexanderson*, Dahl, Tisell*, Permansson*, Klefbeck, Frändén, Lindqvist i Kosta, Lindley Ernst, Holmdahl, Karlsson i Fjäl, Svensson i Betingetorp* och Johansson i Trollhättan.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 58, har *greve Spens* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning antingen låta lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 undergå en fullständig omarbetning eller ock låta utarbeta förslag till ändring av samma lag i vissa angivna delar samt därefter för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Skiljemannainstitutionen har i vårt land erhållit en ganska vidsträckt användning. Genom frivillig överenskommelse hänskjutas ofta till skiljemäns avgörande redan uppkomna eller framdeles möjligen uppstående tvister. Sålunda intages t. ex. mycket ofta i kontrakt om leveranser, byggnadsföretag, arrenden m. m. ävensom i bolagsregler och andra reglementen stadgande därom, att tvister rörande kontrahenternas eller delägarnes inbördes rättsförhållanden icke finge dragas inför domstol utan skulle avgöras av skiljemän. Detta sätt för avgörande eller biläggande av tvister är i ej ringa mån ägnat att förekomma rättsfrågor, vilka merendels dragas

Motionärens motivering.

lång tid och äro mycket kostsamma, särskilt om de skola fullföljas i flera domstolsinstanser. Isynnerhet affärsmän, vilka träda i ekonomiska förbindelser med en mängd människor och därför lätt löpa fara att invecklas i rättegångar, föredraga ofta ett skyndsammare, ehuru mindre rättssäkert avgörande av vissa slags tvister och hänskjuta dem därför till avgörande av skiljemän, som döma på en gång i första och sista instans.

Lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 lider emellertid av vissa brister, vilka torde hava åstadkommit, att skiljemannaförfarandet ej efter lagens tillkomst utvecklats sig i så hög grad, som eljest sannolikt blivit fallet.

Den viktigaste anmärkning, som den praktiska erfarenheten har riktat mot nämnda lag, är den bristande effektivitet, som det genom nämnda lag reglerade skiljemannaförfarandet erhållit. Lagen erbjuder nämligen stora möjligheter för den part, som vill genom obstruktion hindra förfarandet att leda till ett positivt resultat.

Till sådan obstruktion inbjuder särskilt det förhållandet, att lagen ej stadgar någon påföljd för den händelse, att skiljeman utan förfall utbliver från behörigen utsatt sammanträde med skiljenämnden.

Såsom exempel kan jag anföra, att i ett av mig känt fall under sistförflutna året inträffat, att en skiljeman, som tillstädeskommit vid ett första sammanträde med skiljenämnden, då begärt, att nytt sammanträde med nämnden skulle hållas, på det att den part, som utsett honom till skiljeman, måtte bliva i tillfälle att verkställa ytterligare utredning i saken. Detta medgavs av de övriga skiljemännen, och nämnden enades om viss dag och plats för det nya sammanträdet, men den skiljeman, som påkallat uppskovet, uteblev sedan helt enkelt från såväl det utsatta andra sammanträdet som ytterligare fyra sammanträden, till vilka han kallades av de övriga skiljemännen. Antagligen hade han vid det första sammanträdet med skiljenämnden fått den uppfattningen, att den part, som utsett honom till skiljeman, skulle komma att förlora målet; och därför hade han sannolikt, med eller utan överenskommelse med sistnämnda part, beslutit att utebliva från vidare sammanträden. På sådant sätt och då jämväl första sammanträdet blivit fördröjt dels genom avsägelse av en skiljeman och utseende av ny sådan samt dels genom att de av parterna slutligen utsedda skiljemännen ej enades om valet av den tredje skiljemannen, hade emellertid tiden så förhalats, att någon skiljedom ej kunde komma till stånd inom den i 11 § av lagen om skiljemän föreskrivna tiden av sex månader från det skiljeavtalets tillämpning påkallades.

Ofta inträffar att, sedan ett skiljemannaförfarande pågått någon tid,

kannhända flera månader, och skiljenämnden är färdig att skrida till beslut, den skiljeman avlägsnar sig, som blivit utsedd av den part, vilken har utsikt att förlora, och någon skiljedom kan av sådan anledning icke komma till stånd inom den bestämda tiden.

Det i 7 § andra stycket av skiljemannalagen förekommande stadgandet, att, om utsedd skiljeman avsäger sig uppdraget, parten äger en gång utse annan skiljeman i stället, föranleder även ofta obstruktion från partens sida. Då det för parten är en lätt sak att få en skiljeman, som på begäran förr eller senare avsäger sig uppdraget, kan nämligen detta stadgande lätt utnyttjas för att göra förfarandet illusoriskt eller för framskjutande av den tidpunkt, då en laga skiljedom kan föreligga.

För att avhjälpa den olägenhet, som sålunda ofta uppkommer däri-genom att skiljeman förfallolöst utebliver från sammanträde med skiljenämnden eller avsäger sig uppdraget, sedan skiljemannaförfarandet pågått någon tid, kan man ifrågasätta att skiljemannainstitutet borde omläggas i nära överensstämmelse med engelsk rätt, så att påföljden av skiljemans uteblivande eller avsägelse bleve antingen, att den av andra parten utsedde skiljemannen ensam fungerade såsom skiljedomare eller ock att denne och en av överexekutor utsedd skiljeman ensamma ägde döma i saken, samt att om i sistnämnda fall meningsskiljaktighet uppstode, den av överexekutor utsedde skiljemannen skulle äga utslagsröst. Enda påföljden av obstruktion bleve då, att den obstruerande parten ej finge någon av honom utsedd ledamot i skiljenämnden, då denna fattade sitt beslut.

Det torde emellertid vara tveksamt, huruvida det engelska förfarings-sättet lämpar sig för våra förhållanden. Mera tilltalande förefaller exempelvis den utvägen, att överexekutor skulle äga utse skiljemän, såväl då någon sådan uteblivit från utsatt sammanträde med skiljenämnden och ej därvid visat laga förfall, som då skiljeman av sagt sig uppdraget, sedan skiljemännen sammanträtt.

Vilket förfaringssätt lagstiftning i ämnet bör välja, synes böra bliva föremål för en närmare utredning, som endast Kungl. Maj:t kan åstadkomma.

Även i andra hänseenden är den gällande skiljemannalagstiftningen behäftad med brister.

Enligt min mening borde skiljenämnden vara fullt opartisk och handla under känsla av domareansvar. Så är dock ej nu förhållandet. De av parterna utsedda skiljemännen torde i allmänhet uppfatta sin ställning mera såsom ombud för parterna än som domare. Ett sätt att avhjälpa detta missförhållande vore, att särskilda skiljemannakärer inrättades, bland

vilkas medlemmar skiljemän kunde utses. Ett uppslag i detta hänseende har givits av våra handelskamrar, vilka på sista tiden tillsatt »skiljenämnder», bestående av 25 à 50 ledamöter, bland vilka skiljemän utses. Till ledning för en möjligen blivande lagstiftning i detta hänseende synes även den nya expropriationslagens bestämmelser om sammansättning av expropriationsnämnd kunna tjäna. En annan utväg att avhjälpa sistnämnda brist i lagen vore måhända en bestämmelse, att skiljenämnden skulle bestå av minst fyra ledamöter, av vilka parterna skulle utse var sin ledamot och offentlig myndighet de bägge övriga ledamöterna.

En i lagen om skiljemän förekommande brist, som i praktiken gjort sig kännbar, är den i 6 § av lagen intagna bestämmelsen om fjorton dagars frist för utseende av skiljeman. Med hänsyn till nutida utvecklade kommunikationer, och då det ofta är av vikt, att skiljenämnden snabbt kan sammankomma, är denna frist ej sällan för lång. Möjlighet torde böra beredas att genom överexekutor få part förelagd att utse skiljemän inom tid, som överexekutor med avseende å föreliggande omständigheter ägde bestämma.

Ofta inträffar, att skiljenämndens ledamöter äro av olika mening om tid och ställe för nämndens sammanträde. Praktiskt vore, om lagen upptoge en bestämmelse, huru för sådan händelse skulle förfaras. Lämpligt synes vara, att i detta fall den tillkallade tredje skiljemannen ägde bestämmanderätten, möjligen dock med den inskränkning, att han beträffande platsen för sammanträdet vore skyldig att utse någon av de platser, som de övriga skiljemännen föreslagit.

Den i 14 § av skiljemannalagen stadgade klandertid av nittio dagar synes med hänsyn till nuvarande kommunikationsförhållanden vara onödigt lång.

Med hänsyn till de många anmärkningar, som jag här framställt mot den nu gällande skiljemannalagen, och då nog ännu flera brister förekomma i denna lag, skulle jag helst se, att den underkastades en fullständig revision, men då en sådan revision möjligen anses icke böra ifrågakomma förrän i samband med den väntade stora rättegångsreformen, tillåter jag mig alternativt yrka ändring i lagen endast i vissa av mig här ovan först angivna delar, nämligen dem, som ej göra lagen effektiv.»

*Utskottets
yttrande.*

I sitt till 1887 års riksdag avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljemän yttrade lagutskottet bland annat följande:

»Vad man genom en rättsvists överlämnande till avgörande av skilje-

män huvudsakligen vill och kan vinna är ju, att tvisten må slitas på ett snabbare sätt än genom densammas hänskjutande till domstol; och denna fördel kan verkligen i många fall vara så stor, att den fullt uppväger de större garantier för ett i alla delar riktigt avgörande, som onekligen i allmänhet innefattas i domstolarnas prövning. Men för att detta ändamål skall kunna vinnas, erfordras, enligt vad erfarenheten visat, en utförligare lagstiftning i ämnet än som nu förefinnes, om någon sådan ens kan anses vara befintlig. Lagstiftaren måste emellertid härvid i främsta rummet tillse, att lagbestämmelserna så avfattas, att icke en tredskande part kan omintetgöra denna fördel och därigenom framkalla den av lagförslagens motståndare befarade olägenheten av tvistens ytterligare förlängande. Detta skulle kunna ske genom ett sådant användande av lagens formella föreskrifter, att hela det förfarande, som avsåge tvistens avgörande genom skiljemän, bleve fruktlöst och endast komme att fördröja densammas hänskjutande till domstol. Det nu föreliggande lagförslaget synes i det hela vara väl ägnat att förebygga inträffandet av dylika fall. Dock har utskottet funnit detsamma i några delar genom ofullständighet eller tvetydighet i bestämmelserna angående skiljemäns utseende och formen för deras verksamhet kunna giva part tillfälle att, åtminstone i samråd med en av honom till skiljeman utsedd person, förlama verkan av skiljeavtalet.»

I samband härmed föreslogos till avhjälpan av dessa brister vissa ändringar, till vilka utskottet återkommer i det följande. Vid ärendets behandling inom riksdagen framhöll emellertid chefen för justitiedepartementet de enligt hans förmenande mycket kraftiga och verksamma bestämmelser, lagförslaget innehölle till förekommande av att den ordhållige parten bleve onödigtvis uppehållen i sin rätt, samt yttrade under betonanade av att statens plikt icke sträckte sig längre än att tillse, att skiljemän verkligen bleve utsedda, bland annat följande:

»Skiljemännen äro icke bundna genom något avtal, vars fullgörande staten har att övervaka. De äro ej heller statens tjänstemän, de äro parternas förtroendemän, och likasom parterna kunna förlita sig på, att skiljemännen skola döma i själva saken på bästa och förståndigaste sätt, likaväl bör man kunna förutsätta, att skiljemännen icke skola svika parternas förtroende genom att i det oändliga draga ut på tiden med avgörandet.»

Kungl. Maj:ts proposition blev i allt väsentligt oförändrad antagen.

Erfarenheten har visat, att de förväntningar, som vid lagens tillkomst sålunda på visst håll ställdes på skiljemännen, icke gått i uppfyllelse. Enligt skiljemannalagen skola skiljemännen, utom i de undantagsfall, då parterna själva annorlunda bestämma, vara tre, av vilka vardera parten väljer en

och de sålunda valda tillkalla den tredje. Det har ofta visat sig, att part vid utövandet av den honom enligt skiljemannalagen tillkommande rätt att utse skiljemän icke så mycket ser på att få den bästa eller insiktsfullaste utan den, som med största energi står på hans rätt. Med andra ord, de av parterna utsedda skiljemännen bliva, såsom motionären framhållit, snarare ombud för parterna än domare. Då dessa bägge skiljemän sedan välja den tredje, blir denne följaktligen den egentlige domaren. Men ej ens den tredje skiljemannen kommer alltid att intaga en verkligt opartisk ställning, då nämligen den part, som lyckats få en dugligare och mera smidig skiljeman, ofta lagar så, att den tredje skiljemannen blir utsedd efter hans önskan. Att häri ligger en fara för hela skiljemannainstitutet och dess utveckling i en sund riktning, är uppenbart, likaväl som det är tydligt, att det sätt, varpå skiljedomstolen enligt skiljemannalagen anordnats, lätteligen leder till skiljemännens förbiseende av sin ställning som domare.

För vinnande av ändring härutinnan kräves oundgängligen lagstiftningens medverkan. Även om man på skiljemannaförfarandet icke får lägga samma måttstock som på domstolarna, kan staten enligt utskottets förmenande likväl icke undandraga sig att tillse, att rättssäkerheten blir på bästa möjliga sätt tillgodosedd även genom skiljemannaförfarandet.

Även i andra avseenden är emellertid skiljemannalagen, på sätt motionären påpekat, behäftad med brister. Bland dessa nämner motionären i första rummet dem, varigenom möjlighet föreligger för part att hindra skiljemannaförfarandet att leda till ett positivt resultat. Härmed sammanhänger i viss mån den av motionären jämväl påpekade bristen på bestämmelser i lagen om tid och ställe för skiljenämndens sammanträde. Såsom ovan anmärkts, hade 1887 års lagutskott vid granskning av lagförslaget föreslagit vissa ändringar i syfte att råda bot häremot. I sådant avseende märkes till en början det av riksdagen sedermera antagna tillägget till 7 § i lagen, av innehåll, att om skiljeman, som blivit av part utsedd i avgående skiljemans ställe, avsäger sig uppdraget eller av jäv eller annan anledning är hindrad att mottaga detsamma, skall förfaras som i 9 § sägs, det vill säga att ny skiljeman skall utses av överexekutor. Men därjämte hade lagutskottet föreslagit, att skiljeman skulle utses av överexekutor jämväl i det fall, att det mera än en gång inträffat, att skiljeman underlåtit att infinna sig vid sammanträde, vartill han blivit kallad. För sådant ändamål hade utskottet föreslagit infogande i lagen av en ny paragraf, den 12:te, innehållande bestämmelser om sättet för skiljemännens

sammankallande. Såsom ovan anmärkts, blevo emellertid dessa ändringar icke av riksdagen godkända.

Vid ärendets handläggning i andra kammaren framhöll en talare de skäl, som föranlett lagutskottet att vidtaga berörda ändringar, samt yttrade därvid bland annat följande:

»Ändamålet med skiljedom skulle sålunda huvudsakligen vara att åstadkomma större skyndsamhet. Skiljemannalagens förnämsta uppgift är därför, att en sådan skyndsamhet verkligen vinnes, så att icke en part, som vill tredskas, skall kunna tillintetgöra eller försvaga tillämpningen av skiljeavtalet, vilket i detta fall komme att medföra en tidsutdräkt av sex månader utöver den tid, som eljest åtgår för att vid domstol få tvisten sliten. Detta tredskande kan ske på många, men huvudsakligast på tre sätt. Ett är att den tredskande *icke väljer* skiljemän. Häremot stadgas i § 9, sådan Kungl. Maj:t föreslagit densamma, det botemedlet, att överexekutor väljer skiljemän. Ett annat sätt att förringa skiljeavtalets betydelse är, att man till skiljemän väljer personer, som i följd av jäv eller andra förhållanden äro förhindrade att fullgöra uppdraget. Någon garanti finnes icke däremot i Kungl. Maj:ts förslag. Men i 7 § av utskottets förslag stadgas, att om det mera än en gång inträffar, att skiljeman, som blivit av part utsedd, avgår, överexekutor även i detta fall väljer skiljeman. Det tredje fallet är det, att tredskande part, i samråd möjligen med skiljemannen, väljer någon, som icke infinner sig vid skiljemännens sammanträde. Detta är ett lika bekvämt sätt som de båda övriga att kunna åstadkomma uppehåll i tvisten och tillintetgöra skiljeavtalet, varför lagutskottet ansett, att även denna utväg till tredska borde förebyggas. Lagutskottet har därför i § 9 föreslagit enahanda korrektiv häremot som beträffande övriga slag av tredska, eller val av ny skiljeman genom överexekutor. — Jag har velat framdraga dessa lagutskottets skäl för ändring av § 9 och den därmed sammanhängande § 12, emedan jag anser, att skälen äro goda, och att den föreslagna förändringen antagligen framdeles kommer att visa sig vara nödig.»

Erfarenheten har bekräftat, att bestämmelser i av 1887 års lagutskott föreslagen riktning varit påkallade. De möjligheter, lagen erbjuder part att i samråd med en av honom till skiljeman utsedd person hindra eller fördröja skiljemannaförfarandet, hava, på sätt motionären framhållit, utnyttjats i stor utsträckning. Behovet av lagbestämmelser i syfte att avhjälpa berörda missförhållande finner utskottet vara synnerligen trängande.

Motionären har slutligen framhållit, att vissa i skiljemannalagen bestämda tidsfrister vore mindre väl avvägda samt att lagen jämväl i övrigt torde vara behäftad med brister, som gjorde en fullständig revision av

lagen önskvärd. Jämväl utskottet anser, att endast en allmän omarbetning av skiljemannalagen är ägnad att på ett tillfredsställande sätt lösa den helt visst svåra uppgiften att avhjälpa bristerna hos skiljemannaförfarandet och bringa detsamma i överensstämmelse med rättsutvecklingens fordringar och tidens krav. En dylik omarbetning lär icke böra uppskjutas i avvaktan på den blivande rättegångsreformen.

Med den uppfattning, utskottet sålunda hyser, har utskottet icke funnit nödigt att ingå på de utvägar, som kunna erbjuda sig för vinnande av en tillfredsställande lösning av berörda uppgift, eller att utan en föregående utredning söka anvisa några bestämda riktlinjer för frågans vidare behandling. En sådan utredning torde endast kunna utföras genom Kungl. Maj:ts försorg.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning, låta företaga en fullständig revision av lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 26 februari 1918.

På lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.